

KRZYSZTOF KOWALCZYK

ORCID ID: 0000-0002-5910-4854

*Prawo i Sprawiedliwość wobec procedury zapłodnienia
pozaustrojowego metodą in vitro*

The Position of the Law and Justice Party on the Procedure of in vitro Fertilization

ABSTRAKT

Głównym celem artykułu jest analiza stanowiska partii Prawo i Sprawiedliwość wobec zapłodnienia in vitro na poziomie założeń ideowo-programowych, wyników głosowań parlamentarnych, poglądów elektoratu. W związku z tym przeanalizowano następujące kwestie: stereotyp doktrynalny Prawa i Sprawiedliwości, stanowisko polityczne partii wobec in vitro, projekty ustaw, stanowisko klubu partii w parlamencie wobec tychże i wyniki głosowań sejmowych, poglądy elektoratu wobec in vitro. Zastosowano metody badawcze: jakościową analizę założeń ideowo-programowych, instytucjonalno-prawną, ilościową, analizy danych zastanych. Uznając, że godność człowieka zaczyna się od chwili poczęcia, Prawo i Sprawiedliwość opowiada się za zakazem zapłodnienia in vitro, nałożeniem sankcji karnych za jego przeprowadzenie, eksperymenty na embrionach i ich niszczenie. W celu określenia stanowiska elektoratu partii wobec zapłodnienia in vitro przeanalizowano komunikaty Centrum Badania Opinii Publicznej (CBOS).

Słowa kluczowe: in vitro, Prawo i Sprawiedliwość, program polityczny, parlament, elektorat

WSTĘP

Kwestia prawnego uregulowania procedury in vitro jest przedmiotem debaty publicznej w Polsce od początku XXI wieku. Metoda zapłodnienia pozaustrojowego in vitro należy do nowych medycznych „technologii reprodukcyjnych”, czyli sztucznej prokreacji. Stwarza ona możliwości rodzicielstwa bezpłodnym kobietom i parom¹.

¹ W Polsce niepłodność dotyczy 1,5–2 mln par, czyli 20% społeczeństwa w wieku reprodukcyjnym.

Technika ta polega na zapłodnieniu komórki jajowej w warunkach laboratoryjnych. Zasadniczym celem artykułu jest zanalizowanie stanowiska Prawa i Sprawiedliwości (PiS) wobec *in vitro* na poziomie założeń ideowo-programowych, wyników głosowań sejmowych, poglądów elektoratu. W związku z tym przeanalizowano: stereotyp doktrynalny PiS, stanowisko programowe wobec *in vitro*, projekty ustaw, stanowisko klubu partii w parlamencie wobec tychże i wyniki głosowań sejmowych, poglądy elektoratu wobec *in vitro*. Wysunięto dwie hipotezy badawcze: 1) założenia ideowo-programowe PiS są zbieżne z wynikami głosowań sejmowych w sprawie regulacji *in vitro*; 2) stanowisko programowe PiS wobec *in vitro* jest zgodne z poglądami większości jego elektoratu. W celu zrealizowania postawionych celów zastosowano odpowiednie metody badawcze: analizę jakościową założeń ideowo-programowych, instytucjonalno-prawną, ilościową, analizy danych zastanych. W celu określenia stanowiska elektoratu partii wobec *in vitro* zanalizowano komunikaty Centrum Badania Opinii Publicznej (CBOS). Ostatnie badanie w tym zakresie zrealizowano w 2015 r. Kwestia stanowiska PiS wobec regulacji *in vitro* nie była przedmiotem odrębnych opracowania. Dotychczas omawiano stosunek różnych aktorów politycznych wobec tej kwestii w debacie publicznej [Gozdecka 2012; Kowalczyk 2014 i 2018; Kozub-Karkut 2017; Przybyłek 2020; Przyłęcki 2013; Radkowska-Walkowicz 2015 i 2018].

PROGRAM POLITYCZNY

Programy partii politycznych z reguły są analizowane w trzech wymiarach: aksjologicznym, polityczno-ustrojowym i socjo-ekonomicznym. Dla niniejszego opracowania istotny jest pierwszy wymiar. W Polsce główną osią polaryzacji partii politycznych w wymiarze ideologicznym jest stosunek do religii, roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym i jego nauczanie (w tym postulaty dotyczące aborcji i procedury *in vitro*). Z uwagi na obyczajowy tradycjonalizm, akcentowanie istotnej roli chrześcijaństwa i Kościoła katolickiego w życiu narodu, PiS jest określane z reguły jako partia należąca do rodziny konserwatywnej [Antoszewski 2008: 135]. A. Folvarčny i L. Kopeček stwierdzili, że katolicyzm jest ewidentnie ważnym – być może najważniejszym elementem konserwatywnej tożsamości partii, co zbliża ją do przedwojennej endecji lub amerykańskiej Nowej Prawicy [Folvarčny, Kopeček 2020: 172, 181]. Obserwując ewolucję ideową PiS od 2001 r., można uznać, że nastąpił proces przejścia od partii umiarkowanej prawicy w stronę nurtu katolicko-narodowego. Od 2005 r. PiS występowało *de facto* jako *defensor fidei et Ecclesiae* – obrońca wiary i Kościoła.

PiS przeszło pewną ewolucję ideową od partii umiarkowanej prawicy z konserwatywną dominantą do narodowo-katolickiej lub konfesyjnej partii chadeckiej [Kowalczyk 2014: 173–176]. W programach PiS w latach 2001–2005 r. akcentowano pravicową wielonurtowość. J. Sanecka-Tyczyńska stwierdziła, że myśl polityczna PiS stanowiła kompilację poglądów zaczerpniętych z nauki społecznej Kościoła katolickiego, konserwatywnych, myśli piłsudczykowskiej, solidarnościowej i spo-

radycznie narodowej [Sanecka-Tyczyńska 2011: 390]. Centralną wartością dla partii było silne państwo narodu polskiego. Od 2005 r. PiS zaczęło podkreślać związki z nauczaniem społecznym Kościoła i duchowieństwem. W przedmowie prezesa partii Jarosława Kaczyńskiego do broszury *Polska katolicka w chrześcijańskiej Europie* znajdujemy stwierdzenie, że „chrześcijaństwo jest fundamentalnym faktem naszego życia” [*Polska katolicka...* 2007: 5]. Obronę tradycji, religii katolicyzmu uznano za jedno z fundamentalnych zadań stojących przed elitami politycznymi [*Polska katolicka...* 2007: 9]. Podkreślano wagę i znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla Kościoła powszechnego, Polski i Polaków. PiS występowało jako depozytariusz nauczania Kościoła katolickiego. W programie partii z 2019 r. podkreślono, „że w Polsce nauce moralnej Kościoła można przeciwstawić tylko nihilizm” [*Program Prawa...* 2019]. Partia zwracała uwagę, że Kościół integralnie wpisał się w historię i współczesne funkcjonowanie narodu polskiego. Sformułowania te pozycjonowały PiS jako partię narodowo-katolicką, co było zbieżne z programem Ligi Polskich Rodzin. PiS w pewnej mierze nawiązuje też do tradycji przedwojennych partii chadeckich, podkreślających swoją symbiozę z Kościołem. Obecnie partie chadeckie jedynie inspirowane są nauczaniem Kościołów chrześcijańskich, dystansując się od zażyłych relacji z hierarchią kościelną. Politycy PiS nie odzęgnują się od bliskich kontaktów z poszczególnymi biskupami, zabiegają o legitymizację działań partii. A. Modrzejewski zauważył, że z drugiej strony od 2010 r. PiS i J. Kaczyński są traktowani przez znaczną część polskiego duchowieństwa jako obrońcy katolicyzmu [Modrzejewski 2017: 28]. Prezes J. Kaczyński nieustannie podkreśla, że w Polsce i całej Europie nie ma alternatywy dla nauczania Kościoła.

Odwołanie się do katolickiej nauki społecznej skutkowało zajęciem przez PiS jednoznacznie negatywnego stanowiska wobec regulacji *in vitro*. Kościół katolicki uznawał, że życie ludzkie, w tym embrionu stanowi wartość nadrzędną. Zarodki ludzkie nie mogą być zamrażane, likwidowane, być przedmiotem handlu. Metodę *in vitro* określano wprost jako selektywną aborcję lub eugenikę. Poczęcie dziecka w ten sposób jest naruszeniem godności człowieka, gdyż następuje ono nie w wyniku aktu miłości, lecz w drodze eksperymentalnej procedury technicznej. Ponadto *in vitro* według nauczania Kościoła staje się źródłem specyficznego syndromu u kobiety. U dzieci poczętych tą metodą rośnie ilość wad wrodzonych. Istnieje ryzyko chorób u kobiet poddanych *in vitro*, w tym przedwczesnego porodu. Dziecko poczęte tą metodą może mieć trzy matki (genetyczną, biologiczną i społeczną). Istotną kwestią może się okazać ustalenie ojcostwa (dawcy nasienia). Prawna legalizacja *in vitro* skutkuje redefinicją małżeństwa, ojcostwa, wierności małżeńskiej, wprowadza chaos w relacjach rodzinnych, przyczynia się do kryzysu życia rodzinnego. Rodzinom, które nie mogą mieć potomstwa, Kościół proponował skorzystanie z naprotechnologii² lub adopcję dzieci [*Kościół w Polsce...* 2015; Kowalczyk 2018: 16–17].

² Naprotechnologia jest to zestaw procedur i standardów postępowania w celu oceny zdrowia prokreacyjnego kobiet i mężczyzn. Służy ona ustaleniu przyczyn niepłodności oraz podjęcia odpowiedniego

PiS nie odnosiło się do tej kwestii bezpośrednio w swoich programach. Odzwierciedleniem jego stanowiska są wypowiedzi prezesa J. Kaczyńskiego. W 2008 r. lider PiS stwierdził, że do *in vitro* ma taki stosunek, jaki może mieć do tego praktykujący katolik [J. Kaczyński... 2011]. PiS przeciwne było zatem prawnemu usankcjonowaniu metody *in vitro*. Kaczyński określał ją jako „wielokrotną aborcję”, dodając, że zgodnie z nauczaniem Kościoła dzieci powinny być poczynane naturalnie [Kaczyński *o in vitro*... 2012].

DEBATY I GŁOSOWANIA W PARLAMENCIE

W parlamencie po raz pierwszy w 2004 r. posłowie Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD) w ramach projektu ustawy o świadomym macierzyństwie opowiedzieli się za refundacją zabiegów *in vitro*. Po utworzeniu rządu przez PiS w 2005 r. premier Kazimierz Marcinkiewicz stwierdził, że rząd jest przeciw tej metodzie. W latach 2009–2010 do Sejmu wpłynęło sześć projektów ustaw: Marka Balickiego z SLD [Druk 2707 2009], Jarosława Gowina z Platformy Obywatelskiej – PO [Druk 3467 2009], Małgorzaty Kidawy-Błońskiej z PO, [Druk 3470 2009], Teresy Wargockiej z PiS [Druk 3471 2010], Bogusława Piechy z PiS [Druk 3466 2009] i obywatelski Komitetu „Contra *in vitro*” Ludwika Skurzaka [Druk 2249 2009]. Projekt obywatelski sprowadzał się do nowelizacji Kodeksu karnego przez wpisanie sankcji karnych za dokonanie *in vitro*, eksperymenty na embrionach i handel nimi. Projekty PiS całkowicie zakazywały *in vitro*. Oba projekty (T. Wargockiej i B. Piechy) w wymiarze aksjologicznym uznawały, że godność człowieka jest nienaruszalna. Zakładano, że zarodek jest człowiekiem. Tworzenie, wszczepianie zarodków było zakazane. Projekt B. Piechy zakładał jedynie, że istniejące już zarodki podlegają adopcji lub wszczepieniu przez biologiczne matki. Oba projekty zakładały sankcje karne. Za ingerencję w genom, jego niszczenie groziła kara grzywny, ograniczenia i pozbawienia wolności do lat dwu. Wspólną cechą projektów posłów PO i SLD była zgoda na tworzenie, wszczepianie zarodków, zamrożenie, selekcję. W projekcie M. Kidawy-Błońskiej z *in vitro* mogły korzystać pary heteroseksualne. Projekt M. Balickiego rozszerzał tę kategorię o związki homoseksualne. Projekt J. Gowina dopuszczał stosowanie metody sztucznego zapłodnienia, ale zakazywał tworzenia zarodków nadliczbowych, ich zamrażania, niszczenia. Proponował tworzenie maksymalnie dwu zarodków, z *in vitro* mogłyby korzystać małżeństwa, a z adopcji zarodków – samotne kobiety. W projektach poselskich regulowano szczegółowo kwestie bioetyczne.

W trakcie debaty sejmowej 22 października 2010 r. poseł B. Piecha odwołał się do nauczania Kościoła katolickiego, stwierdzając, że życie ludzkie tworzy się w momencie poczęcia, czyli połączenia komórki jajowej z plemnikiem. Selekcja embrionów jest

leczenia. Zdaniem jej zwolenników naprotechnologia, bazując na naturalnym cyklu płodności kobiety, daje szansę na poczęcie dziecka w sposób naturalny.

wstępną eugeniką. Niszczenie dodatkowych embrionów, gdy para nie chce mieć bliźniąt czy trojaczków, jest selektywną aborcją. Ponadto dzieci poczęte metodą *in vitro* są bardziej podatne na różne choroby. Posłanka T. Wargocka stwierdziła, że zarodek ludzki w świetle genetyki jest człowiekiem, godność osobowa pojawia się w momencie jego zaistnienia. W tym sensie metoda *in vitro* jest instrumentalnym podejściem do embrionów. Karanie za tworzenie embrionów poza organizmem kobiety jest niezbędne, gdyż metoda ta stanowi zagrożenie dla życia istoty ludzkiej [*Sprawozdanie Stenograficzne z 76...* 2010: 225–229, 233–236]. Sejm VI kadencji odrzucił projekty: L. Skurzaka i T. Wargockiej, skierował pozostałe od dalszych prac. Posłowie PiS w większości głosowali za skierowaniem projektu L. Skurzaka i T. Wargockiej do dalszych prac. Kwestia *in vitro* nie została uregulowana w tej kadencji Sejmu.

W 2015 r. w Sejmie rozpatrywano trzy projekty ustaw, dotyczących *in vitro*: rządowy [Druk 3245 2015], SLD [Druk 608 2011] i PiS [Druk, 1107 2012]. Ponadto SLD zgłosił projekt ustawy o świadomym macierzyństwie, zakładający refundację *in vitro*. Projekt rządowy zakładał, że z procedury *in vitro* będą korzystać małżeństwa i osoby we wspólnym pożyciu, potwierdzonym zgodnym oświadczeniem. Procedura będzie dostępna po wyczerpaniu innych metod leczenia prowadzonych co najmniej przez rok. Projekt zabraniał tworzenia zarodków w celach innych niż *in vitro*. Możliwość tworzenia zarodków ponadliczbowych ograniczono od sześciu. Więcej zarodków można będzie tworzyć, jeśli kobieta poddająca się *in vitro* ma więcej niż 35 lat lub gdy będą ku temu wskazania zdrowotne. Zarodek będzie można przekazać na rzecz autonomicznej biorczyń. Warunkiem będzie stwierdzenie zgodności podobieństwa biorców zarodka z dawcami. Do anonimowego dawstwa będą przekazywane również zarodki przechowywane w banku komórek rozrodczych i zarodków, jeśli od dnia ich przekazania do banku minie 20 lat, oraz zarodki, których oboje dawców zmarło. Projekt zakazywał niszczenia zarodków zdolnych do prawidłowego rozwoju. Przewidywał powstanie centrów rozwoju niepłodności. Projekt SLD zakładał, że z procedury *in vitro* mogłyby korzystać małżeństwa i związki nieformalne bez wymogu składania oświadczenia o pozostawaniu we wspólnym pożyciu. Sojusz proponował przekazanie zarodków na rzecz anonimowej biorczyń oraz określonej, jeśli uzasadniają to „szczególne względy osobiste”. Celem projektu PiS była ochrona godności życia i integralności genetycznej człowieka. Zabraniał on procedury *in vitro*. Zezwolono na kontynuację zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro* do dnia wejścia w życie ustawy. Projekt nie przewidywał kar za procedurę *in vitro*, nakładał bezwzględny nakaz wykonywania zawodu nie krótszy niż pięć lat i karę grzywny. Projekt zakazywał wszelkiej ingerencji w genom ludzki, niszczenia embrionów, za co groziła kara pozbawienia wolności od trzech miesięcy do lat pięciu.

Podczas sejmowej debaty 9 kwietnia 2015 r. poseł Czesław Hoc, przedstawiając projekt PiS, mówił: „Wszak nie możemy zaakceptować dramatycznej i wprost nieludzkiej zasady, że każde jedno życie w procedurze *in vitro* jest okupione śmiercią wielu istnień ludzkich”. Dodał przy tym, że procedura *in vitro* nie jest metodą leczenia niepłodności. Taką metodą jest naprotechnologia. Zapłodnienie *in vitro* jest zagrożeniem dla zdrowia

matki. Procedura ta oznacza selekcje zarodków, zatem ich uśmiercenie. W tym kontekście poseł stwierdził: „W niedalekiej przyszłości może dojść do powstania specjalnego rodzaju usług dla bardzo bogatych ludzi, których będzie stać, aby zaprogramować swoje dzieci. To może spowodować podział społeczeństwa na tych lepszych, po selekcji, i na tych zwykłych. Zabawa w Boga już w przeszłości kończyła się bardzo źle, a dla milionów ludzi nawet okrutnie”. C. Hoc zwracał uwagę na problem wielorodźcielstwa, multimacierzyństwa w zapłodnieniu *in vitro*, co niesie za sobą komplikacje prawne i etyczne [*Sprawozdanie Stenograficzne z 90...* 2015: 166–169]. Poseł Tomasz Latos z PiS zwrócił uwagę na zagrożenia wynikające z przyjęcia ustawy rządowej: „furtka” dla klonowania ludzi, niejasna przyszłość zamrożonych zarodków, wady genetyczne dzieci poczętych metodą *in vitro*, ryzyko chorób kobiet. Ponadto określił procedurę *in vitro* jako „pseudo metodę leczenia bezpłodności” [*Sprawozdanie Stenograficzne z 90...* 2015: 170–172]. Sejm odrzucił projekty: PiS i skierował do dalszych prac propozycję rządową i SLD. Ostatecznie do trzeciego czytania skierowano projekt rządowy.

Podczas trzeciego czytania 25 czerwca 2015 r. posłowie PiS głosowali przeciwko przyjęciu rządowego projektu ustawy o leczeniu niepłodności. Ustawa została przyjęta głosami posłów PO, PSL, SLD i Ruchu Palikota. W trakcie burzliwej dyskusji w Senacie 8 lipca 2015 r. przedstawiciele PiS kwestionowali konstytucyjność ustawy. Senator Stanisław Kogut określił ustawę jako „metodę kupienia sobie dziecka”. Senator Alicja Zając uznała, że procedura *in vitro* to „działanie przeciw biologii i naturze człowieka”. Natomiast senator Czesław Ryszka wspomniął o „zespolu ocalańca”, „który objawia się tym, że osoba urodzona w wyniku metody *in vitro* ma bardzo głębokie... ma poważne problemy psychologiczne – ma poczucie, że na drodze do jej urodzenia, od jej powstania wiele jej braci i siostr uległo destrukcji, ewentualnie jest gdzieś zamrożonych i nigdy nie będzie możliwości ich adopcji” [*Sprawozdanie Stenograficzne z 78...* 2015: 6–123]. 10 lipca 2015 r. Senatorowie PiS wnioskowali o odrzucenie ustawy. 10 lipca 2015 r. Senat przegłosował ustawę o leczeniu niepłodności 46 głosami za, przy 43 przeciwnych i 4 wstrzymujących [*Sprawozdanie Stenograficzne z 78...* 2015: 253]. 22 lipca 2015 r. Prezydent RP Bronisław Komorowski podpisał ustawę. Oceniając przyjętą ustawę, Stanisław Karczewski, wicemarszałek Senatu z PiS stwierdził: „bardzo zła ustawa, niedobra ustawa, z którą ja osobiście – jako katolik, człowiek wiary, nie zgadzam się”. Zapowiedział, że po dojściu do władzy PiS ją zmieni, tak by nie było można zamrażać zarodków i związki partnerskie nie mogły korzystać z procedury *in vitro* [*Ustawa o in vitro...* 2015]. Ogólnie w analizowanym okresie posłowie PiS konsekwentnie głosowali przeciwko projektom dopuszczającym *in vitro* (zob. tabela 1). Stanowisko i projekty legislacyjne PiS dotyczące *in vitro* były z racji zgodności ideowej pośrednio popierane przez Kościół katolicki. Episkopat Polski wzywał parlamentarzystów do przyjęcia regulacji zakazujących tej procedury. W oświadczeniu z 3 sierpnia 2015 r. Rada Prawna Konferencji Episkopatu stwierdziła, że przyjęta ustawa godzi w nienaruszalność życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci. Rada uznała, że kto z katolików świadomie podpisuje się lub głosuje za dopuszczalnością metody

in vitro, podważa swoją pełną wspólnotę z Kościołem katolickim [*Oświadczenie...* 2015]. Tym samym pośrednio poparła głosy posłów PiS przeciwne ustawie.

Tabela 1. Głosowania posłów PiS nad projektami ustaw dotyczących in vitro

Data głosowania	Projekt	Stanowisko posłów PiS			
		Za	Przeciw	Wstrz.	Niegl.
10.09.2009	Projekt obywatelski – odrzucenie w I czytaniu	11	134	1	8
29.10.2010	Projekt Gowina – odrzucenie w I czytaniu	122	22	8	10
29.10.2010	Projekt Kidawy-Błońskiej – odrzucenie w I czytaniu	148	4	1	9
29.10.2010	Projekt Piechy – odrzucenie I czytaniu	7	141	5	9
29.10.2010	Projekt Wargockiej – odrzucenie w I czytaniu	3	145	3	11
9.04.2015	Projekt PiS – odrzucenie w I czytaniu	–	128	–	6
9.04.2015	Projekt rządowy – odrzucenie w I czytaniu	128	–	–	6
9.04.2015	Projekt SLD – odrzucenie w I czytaniu	128	–	–	6
25.06.2015	Projekt rządowy – III czytanie, głosowanie za ustawą	–	130	–	4

Źródło: sejm.gov.pl

W trakcie prac nad ustawą minister zdrowia Bartosz Arłukowicz wprowadził od 1 lipca 2013 r. trzyletni program leczenia niepłodności, który objął 15 tys. par. W listopadzie 2015 r. minister zdrowia Maciej Zębala przedłużył program do 2016 r. Jednakże po wygranych przez PiS wyborach minister zdrowia Konstanty Radziwiłł zapowiedział kontynuowanie tego programu tylko do pierwszej połowy 2016 r. (Dzięki programowi urodziło się 22 191 dzieci). W jego miejsce ministerstwo wprowadziło program kompleksowej oceny zdrowia prokreacyjnego, realizowany od 1 września 2016 do 30 grudnia 2020 r. [Kowalczyk 2018: 15]. Jednocześnie programy dofinansowania in vitro były realizowane przez niektóre samorządy.

POGLĄDY ELEKTORATU PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI

Przyjęcie ustawy z 2015 r. było zgodne z oczekiwaniami społecznymi. Z badań CBOS wynika, że większość respondentów opowiadała się za dostępnością in vitro dla małżeństw. W analizowanym okresie odsetek poparcia oscylował między 60% a 79%. Po przyjęciu ustawy o leczeniu niepłodności zaledwie 17% badanych było przeciwko możliwości skorzystania tej procedury przez małżeństwa (zob. tabela 2). Społeczeństwo traktowało in vitro jako nowoczesną procedurę medyczną.

Tabela 2. Ogół badanych wobec dostępności procedury in vitro dla małżeństw, jeśli nie mogą mieć dzieci

Stanowisko	Rok						
	2003	2005	2008	2009	2010	2012	2015
Tak	64	76	60	77	73	79	76
Nie	20	15	26	17	18	16	17
Trudno powiedzieć	16	9	14	6	9	5	7

Źródło: Centrum Badań Opinii Publicznej, <https://www.cbos.pl>

Podobnie elektoraty badanych partii politycznych w swej większości opowiadały się za dostępnością procedury *in vitro* dla małżeństw. Pogląd ten dominował również w latach 2008–2015 wśród wyborców PiS. Odsetek zwolenników *in vitro* stanowił od 47 do 60% wyborców partii J. Kaczyńskiego (zob. tabela 3). Po wprowadzeniu ustawy z 2015 r. było to 54% badanych. O ile pogląd o dopuszczalności *in vitro* dla małżeństw dominował wśród wyborców PiS, o tyle większość z nich była przeciwna tworzeniu dodatkowych zarodków w celu zwiększenia skuteczności tej metody. W 2015 r. pogląd taki podzielało 56% wyborców PiS, przeciwnego zdania (czyli „za”) było 29%. Wśród ogółu społeczeństwa dominował pogląd przeciwny: 53% respondentów nie było przeciwko tworzeniu dodatkowych zarodków, przeciw było 33%. Warto dodać, że wyborcy PiS byli podzieleni w sprawie wprowadzenia odpłatności za tę procedurę. W 2015 r. za jej bezpłatnością opowiadało się 34% elektoratu PiS, częściową płatnością – 28%, pełną płatnością – 26%. Wśród ogółu badanych odpowiednio: 42%, 33% i 16% [*Opinie o dopuszczalności... 2015*].

Tabela 3. Elektorat PiS wobec dostępności procedury *in vitro* dla małżeństw, jeśli nie mają dzieci

Stanowisko	Rok				
	2008	2009	2010	2012	2015
Tak	47	60	52	58	54
Nie	35	39	34	37	37
Trudno powiedzieć	9	2	14	5	9

Źródło: Centrum Badania Opinii Publicznej, <https://www.cbos.pl>

Dominujące stanowisko elektoratu PiS (aprobata procedury dla małżeństw) było zatem niezgodne z poglądem elity partyjnej wobec *in vitro*. Większość wyborców PiS jest ogólnie bardziej liberalna w tym zakresie niż kierownictwo partii. Z jednej strony modyfikacja założeń programowych PiS w wymiarze aksjologicznym (np. ograniczona aprobata dla procedury *in vitro*, odejście od całkowitego zakazu aborcji) mogłaby przyczynić się do pozyskania elektoratu centrowego, umiarkowanego ideologicznie; z drugiej zaś skutkować spadkiem poparcia wśród elektoratu ultrakatolickiego oraz utratą zaufania hierarchii kościelnej. W pewnej mierze PiS tkwi w ideologicznym gorsze swojego programu, co nie pozwala partii na maksymalizację poparcia wyborczego; ale nadaje też jej wyrazistości w wymiarze aksjologicznym, spaja twarde elektorat.

ZAKOŃCZENIE

Stanowisko PiS wobec regulacji *in vitro* jest jednoznaczne i konsekwentne. Partia podziela pogląd Kościoła katolickiego, iż procedura ta jest formą eugeniki. Uznając, że godność człowieka rozpoczyna się od poczęcia, PiS jest za zakazem *in vitro* i karalnością za jej dokonanie, eksperymenty na embrionach, ich niszczenie.

Oprócz argumentów etycznych, przywoływane są medyczne, prawne, społeczne. Według polityków PiS *in vitro* skutkuje ciężami mnogimi, problemami zdrowotnymi dzieci i kobiet, trudnościami z ustaleniem formalno-prawnego kryterium ojcostwa i macierzyństwa. Zamiast *in vitro* partia proponuje naprotechnologię. Poglądy PiS są próbą implementacji norm religijnych (etyki katolickiej) w system polskiego ustawodawstwa. W tym sensie PiS dąży do konfesjonalizacji przestrzeni publicznej. Można tu zaobserwować swoistą symbiozę działań między hierarchią kościelną a elitą partyjną PiS – „sojusz tronu i ołtarza”. Potwierdziła się hipoteza, zakładająca, że założenia ideowo-programowe PiS w sprawie *in vitro* są zgodne z wynikami głosowań sejmowych. Posłowie partii J. Kaczyńskiego jednolicie głosowali przeciw regulacjom, dopuszczającym stosowanie tej metody. Pewnym wyjątkiem było głosowanie 20 posłów PiS za dopuszczeniem do dalszego procedowania projektu J. Gowina, co można tłumaczyć tym, że w pewnym zakresie propozycja ta była bliska restrykcyjnym regulacjom partii lub wpisywała się w oczekiwania bardziej liberalnej grupy posłów PiS (zob. tabela 3). Natomiast zakwestionowano hipotezę o zgodności stanowiska programowego PiS w sprawie *in vitro* z poglądami jego elektoratu. Większość wyborców tej partii opowiada się za dostępnością *in vitro* dla małżeństw. W XXI wieku procedura ta jest postrzegana przez większość społeczeństwa jako nowoczesna i skuteczna metoda medyczna, stwarzająca możliwość pozyskania potomstwa przez pary małżeńskie.

BIBLIOGRAFIA

- Akceptacja stosowania zapłodnienia *in vitro*, 2009. CBOS. Komunikat z Badań, nr 37, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_037_09.PDF (dostęp: 10.01.2023).
- Antoszewski, A. 2008. *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przestrzeni wieków*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Druk 608, 2011. Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/96EAB9DED84643BDC1257A45003F73B1/%24File/608.pdf> (dostęp: 12.01.2023).
- Druk 1107, 2012. Poselski projekt ustawy o ochronie genomu ludzkiego i embrionu ludzkiego oraz zmianie niektórych ustaw, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/AE4E777E0FBFE7940C1257B170039FF7B/%24File/1107.pdf> (dostęp: 12.01.2023).
- Druk 2249, 2009. Obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks Karny, [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/0509A31DD07E8E9BC125761E0037190C/\\$file/2249.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/0509A31DD07E8E9BC125761E0037190C/$file/2249.pdf) (dostęp: 12.01.2023).
- Druk 2707, 2009. Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/80F0CF2763F75BDDC12576B30030AC60/\\$file/2707.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/80F0CF2763F75BDDC12576B30030AC60/$file/2707.pdf) (dostęp: 12.01.2023).
- Druk 3245, 2015. Rządowy projekt ustawy o leczeniu niepłodności, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=6F0AC09FB9FE0837C1257E0C0040B31F> (dostęp: 12.01.2023).
- Druk 3466, 2009. Poselski projekt ustawy o ochronie genomu ludzkiego i embrionu ludzkiego, [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/76D3C6D95B1C4E2EC12577B5005856B1/\\$file/3466.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/76D3C6D95B1C4E2EC12577B5005856B1/$file/3466.pdf) (dostęp: 12.01.2023).

- Druk 3467, 2009. Poselski projekt ustawy o ochronie genomu ludzkiego i embrionu ludzkiego oraz Polskiej Radzie Bioetycznej i zmianie innych ustaw, [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/F364BF-FB0707E9E4C12577B600239244/\\$file/3467.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/F364BF-FB0707E9E4C12577B600239244/$file/3467.pdf) (dostęp: 12.01.2023).
- Druk 3470, 2009. Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/14B482409BC973CD-C12577B5005856BC/\\$file/3470.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/14B482409BC973CD-C12577B5005856BC/$file/3470.pdf) (dostęp: 12.01.2023).
- Druk 3471, 2010. Poselski projekt ustawy o zakazie zapłodnienia pozaustrojowego i manipulacji ludzką informacją genetyczną, [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/C1CAF25F0DE-AD7A7C12577B600257A0F/\\$file/3471.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/C1CAF25F0DE-AD7A7C12577B600257A0F/$file/3471.pdf) (dostęp: 12.01.2023).
- Etyczne aspekty zapłodnienia in vitro*, 2010. CBOS. Komunikat z Badań, nr 96, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_096_10.PDF (dostęp: 10.01.2023).
- Folvarčny, A., Kopeček, L. 2020. *Which conservatism? The identity of the Polish Law and Justice Party, „Politics in Central Europe”*, vol. 16, no 2, ss. 159–188. DOI: <https://doi.org/10.2478/pce-2020-0008>.
- Gozdecka, D.A. 2012. *The Polish Catholic Church and the Regulation of IVF in Poland: Polarised Political Discourses and the Battle over „Proper”*, „Reproduction. Feminist Law”, vol. 2, no 1, ss. 1–40.
- J. Kaczyński o zapłodnieniu in vitro, 2.01.2008, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artikul/j;kaczynski;o;zaplodnieniu;in;vitro,164,0,310436.html (dostęp: 11.01.2023).
- Kaczyński o in vitro: To jakby wielokrotna aborcja*, 27.04.2012, <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/388808.jaroslaw-kaczynski-in-vitro-to-jakby-wielokrotna-aborcja.html> (dostęp: 13.01.2023).
- Kowalczyk, K. 2018. *Kościół katolicki jako podmiot oddziałujący na system polityczny. Casus regulacji prawnych o zapłodnieniu pozaustrojowym metodą in vitro*, „Athenaeum Polskie Studia Politologiczne”, vol. 57, ss. 7–19. DOI: <https://doi.org/10.15804/athena.2018.57.01>.
- Kowalczyk, K. 2014. *Między antyklerykalizmem a konfesjonalizacją. Partie polityczne wobec Kościoła katolickiego w Polsce*, Wydawnictwo MADO, Toruń.
- Kościół w Polsce o in vitro*. 21.08.2015, <https://episkopat.pl/kosciol-w-polsce-o-in-vitro/> (dostęp: 13.01.2023).
- Kozub-Karkut, M. 2017. *Polski spór o in vitro. Próba charakterystyki dyskursu publicznego*, „Politeja”, vol. 46 (1), ss. 239–263. DOI: <https://doi.org/10.12797/Politeja.14.2017.46.10>.
- Latkowska, I. 2013. *Aborcja, eutanazja, samobójstwa, in vitro i kara śmierci. Wybrane problemy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Res Politcae”, t. V, ss. 213–243.
- Modrzejewski, A. 2017. *Catholic and Nationalist Populism in the Current Poland*, „Perspective Politice”, vol. 10 (1), ss. 21–31.
- Opinie o dopuszczalności stosowania zapłodnienia pozaustrojowego* 2008. CBOS. Komunikat z Badań, nr 11, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_011_08.PDF (dostęp: 10.01.2023).
- Opinie o dopuszczalności zapłodnienia in vitro* 2015. CBOS. Komunikat z Badań, nr 50, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_096_15.PDF (dostęp: 10.01.2023).
- Oświadczenie w sprawie konsekwencji na płaszczyźnie sakramentalnej, wynikających z głosowania i podpisania ustawy dotyczącej procedury in vitro*, 3.08.2015, <https://episkopat.pl/oswiadczenie-w-sprawie-konsekwencji-na-płaszczyźnie-sakramentalnej-wynikających-z-głosowania-i-podpisania-ustawy-dotyczącej-procedury-in-vitro/> (dostęp: 13.01.2023).
- Polska katolicka w chrześcijańskiej Europie*, Warszawa 2005, https://christianitas.org/site_media/content/broszura_katolicka.pdf (dostęp: 13.01.2023).
- Postawy wobec stosowania zapłodnienia in vitro* 2012. CBOS. Komunikat z Badań, nr 121, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_121_12.PDF (dostęp: 10.01.2023).
- Program Prawa i Sprawiedliwości* 2019, https://pis.org.pl/files/Program_PIS_2019.pdf (dostęp: 10.01.2023).
- Przybyłek, Z. 2020. *Participation of the Roman Catholic Church in the Public Debate about Legal Regulations on In vitro Fertilisation in Poland in 2005–2015. Selected Aspects of Religious, Political and Media Discourse*, „Seminar”, vol. 41 (no 4), ss. 69–79. DOI: <https://doi.org/10.21852/sem.2020.4.06>.
- Przyłęcki, P. 2013. *Spoleczne i polityczne aspekty in vitro w Polsce*, [w:] *Biologiczny wymiar życia populacji i jego socjologiczne interpretacje*, M. Synowiec-Piłat, A. Łaska-Formejster (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź. DOI: <https://doi.org/10.18778/7525-973-5.05>.

- Radkowska-Walkiewicz, R. 2018. *How the Political Becomes Private: In Vitro Fertilization and the Catholic Church in Poland*, „Journal of Religion and Health”, vol. 57 (3), ss. 979–993. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10943-017-0480-3>.
- Radkowska-Walkiewicz, R. 2015. *Placzące zarodki, polskie dzieci. O in vitro w polskim parlamencie*, [w:] *Niebezpieczne związki. Macierzyństwo, ojcostwo i polityka*, R. Hryciuk, E. Korolczuk (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa. DOI: <https://doi.org/10.31338/uw.9788323517177>. pp.183-204.
- Sanecka-Tyczyńska, J. 2011. *Państwo obywatelskie i wspólnota polityczna. Studium z myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Sprawozdanie Stenograficzne z 76. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 października 2010 r (trzeci dzień obrad)*, [https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/149DEDC974742A5AC-12577C400583260/\\$file/76_c_ksiazka.pdf](https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter6.nsf/0/149DEDC974742A5AC-12577C400583260/$file/76_c_ksiazka.pdf) (dostęp: 14.01.2023).
- Sprawozdanie Stenograficzne z 90. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 2015 r. (trzeci dzień obrad)*, https://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter7.nsf/0/223E9D3C58347340C1257E-2800377CB9/%24File/90_b_ksiazka_bis.pdf (dostęp: 14.01.2023).
- Sprawozdanie Stenograficzne z 78. posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 8, 9 i 10 lipca 2015 r.*, file:///C:/Users/Asus/Downloads/spr_78.pdf (dostęp: 15.01.2023).
- Ustawa o in vitro. Jeśli PiS przejmie władzę ot ją zmieni*, 26.06.2015, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artukul/ustawa-o-in-vitro-jsl-i-wladze-przejmie-pis-,89,0,1840217.html> (dostęp: 14.01.2023). DOI: <https://doi.org/10.25258/ijpqa.14.1.06>.
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności, Dz.U. 2015, poz. 1087.

THE POSITION OF THE LAW AND JUSTICE PARTY ON THE PROCEDURE OF IN VITRO FERTILIZATION

Abstract: The main aim of this article is to analyze the position of Law and Justice party (PiS) towards *in vitro* fertilization (IVF) at the level of ideological and political agenda, results of parliamentary votes, and views of the electorate. Therefore, the following concepts were analyzed: the Law and Justice party doctrinal stereotype, the party's political stance on IVF, draft bills, the position of the party's club in the parliament towards the aforementioned and the results of parliamentary votes alongside the views of the electorate on IVF. Recognizing that human dignity begins with conception, the Law and Justice party is in favor of banning IVF and imposing criminal punishments for carrying it out, experimenting on embryos, and destroying them. These methods include: qualitative analysis of ideological and political program assumptions, institutional and legal assumptions, quantitative analysis of existing data. In order to determine the position of the party's electorate towards IVF, the announcements of the Public Opinion Research Center (CBOS) were analyzed.

Keywords: *in vitro*, Law and Justice, political agenda, parliament, electorate

BIOGRAM

Krzysztof Kowalczyk, dr hab. profesor w Instytucie Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Szczecińskiego. Zajmuje się partiami politycznymi, Kościołami i związkami wyznaniowymi, najnowszą historią Polski. Kontakt e-mail: krzysztof.kowalczyk@usz.edu.pl